

Ö. Gözel, *Ne – Varlık ve Hiçlik: Trans-Ontolojik Bir Düşünüm* (İstanbul: Ketebe Yayınevi, 2020), 104 s.

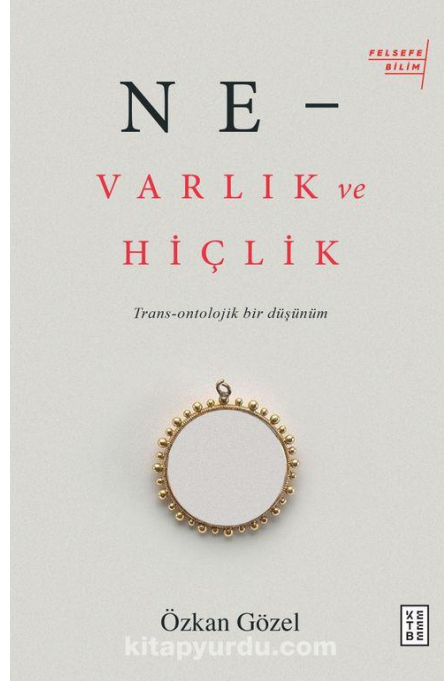
What – Being and Nothingness: A Trans-Ontological Meditation by Ö. Gözel

CEVRİYE DEMİR GÜNEŞ

Ankara Hacı Bayram Veli University

Received: 16.03.2021 | Accepted: 30.03.2021

Ne? sorusu ve *Ne!* ünleminin öncelliği ekseninde, *varlık ve hiçlik* üzerine trans-ontolojik bir düşünümün öznenin *ormandaki yolculuk* metaforuyla gerçekleştirildiği kitapta, Platoncu esinle insanın yalnızca başkalarının düşüncesine odaklanmaktansa kendi düşüncelerine de yönelmesinin doğrulduğundan yola çıkılır. Bu felsefi deneme, Nietzsche başta olmak üzere, Heidegger, Levinas ve Sartre felsefelerinin *varlık ve hiçlik* odaklı sorunlarından yola çıkarsa da en çok da Özkan Gözel'in *kend'oluş'*al/özne'ye ilişkin felsefi dertleri ve deneyimiyle buluşturur bizi. Bu deneyim, kendisini bir hakikat olarak dayatma iddiasını taşımasa da hiç değilse dile getirdiklerinin -yine Platoncu düşünüşle- *bakikatle* ilişkisinde bir *sanı* olarak dikkate alınmayı talep eder. Okurlar olarak biz, yazarın yüklediği *kend'oluş'*al/özne derdinin seyircisi olmayı bırakıp eş zamanlı olarak

kend'oluş maceramızın *yollarında/ormanında kayran*'larımızı aramaya koyuluruz.

Gözel, insanın *kend'oluş/özneleşme* sürecini *Ne-reden geldiysek yine O-ra'ya gidiyoruz!* sözlerinde içerilen *yolculuk* metaforuyla şekillendirir. İnsanın *kendiliğine doğru olan yolculuğu*, sıradan bir *olay* olmayıp aksine her bir aşaması -başlangıcı, güzergahı, konaklama yerleri ve varış noktası- muammalar ve sürprizlerle dolu yönleriyle anlatılır. Metnin ilham kaynağı, Nietzsche'nin *Dionysos Dithrambosları*'ndaki *Zerdüşt*'ün kendiliğe ilişkin betimlemeleridir. Yazar, insanın *kendilik yolculuğunun Zerdüşt*'teki gibi *Hiçten gelip hiçe gitmek* ve Heidegger'deki gibi *ölümel/biç'e doğru gitmek* anlamlarını içermediğini temellendirmeye çalışır. Kitapta *kend'oluş yolculuğu*, bireyin karşı karşıya kaldığı saçma, beyhudelik gibi varoluşsal hislerin dışında onu teselli eden ve bir umuda doğru taşıyan sürecin olumlu çağrışımlarıyla birlikte düşünülür. Zira yazara göre insanın bu dünyadaki *kend'oluş yolculuğu*, geldiği ve *özlediği* yere doğru olan bir *yolculuktur*. İnsan bu dünyada sadece bir süreliğine konaklayan bir konuk olarak bulunmaktadır yoksa yeryüzüne bitimsizce sürgün edilmiş değildir.

Muammalarla dolu *kend'oluş yolculuğunda* gizem ve sürprizler, insanın Başka'ya, Başka olana açık oluşu anlamı taşıdığı gibi özneyi kendi üzerine kapanmaktan ve donuklaşıp monadlaşmaktan koruyan/alıkoyan rolüyle de ele alınmaktadır. Bu açılma, durağanlığın *ötesine* geçme "kendi'ndeki başkaya", "başka bir kendi"ye ve giderek "başka olarak başkaya" yani *öte*'ye açılma olarak anlamlandırılır. Kitapta *kend'oluş yolculuğunun* kendine doğru durmaksızın akıp çağlayan bir nehre benzetildiği ve kendi'yi pür ve pak eden bir işlevi olduğu da söylenebilir.

Ne-reden geldiysek yine O-ra'ya gidiyoruz! temel savı, Nietzsche'de öznenin *Hiçten gelip hiçe gitmek* şeklindeki *yolculuğuyla* yorumuyla karşıtlığı içerisinde ele alınır. Gözel, öznenin *kend'oluş macerasını* *biç* ile olan ilişkisi içerisinde ele almakta, ancak zihnindeki *kend'oluş* sürecini Nietzschevari bir *biç*'lik anlayışına yakın tutmadığına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Batı felsefe tarihini sarsan Nietzsche bu metinde, *Zerdüşt* figüründen hareketle hem bizzat *Zerdüşt* olarak hem de *kend'oluş* sürecini bizzat kendi yaşantısında somutlaştıran bir özne olarak öne çıkarılır.

Nihil'e gömülü, hastalıklı modern bireyin karşısına, onu bu hastalıktan kurtaracak bir çare/panzehir olarak *La süpürgesini* çıkarır yazar. Bu

süpürge kendini kendinden boşaltmanın, arındırmanın aracı olarak işlev görür. *Kendi'nin macerası* esasında bir *hiçleme* deneyimi olarak karşımıza çıkmakta ve *hiçleyerek* yol almanın adeta “kendiyile güreşe durmak” olduğuna işaret edilmektedir. Bireyin kendiyile güreşi, herhangi bir rakibi değil, bizzat kendini alt etme çabası olarak düşünülür. Kendiyle tuttuğu güreşte *herkes*'te yok olmaktan kaygı duyan kendi, bu güreşte *hiçkes/kimse* olma olanağına kavuşmaktadır. *Kend'olma*'nın aracı olarak *La süpürgesi*, kendini süpüre süpüre kendine giden yolun açılması işlevini görmekte, masallardaki gibi bizi sadece uzak diyarlara taşımamakta, bilakis insanı varlığın *öte*'sine, Başka olana doğru götürmektedir. *Kend'oluş yolculuğunda* ki kendini süpürüş edimi, bu dünyanın dışına taşma, taşırılma edimi olarak görülür. Yazar tarafından bizzat içkinlikten *öte*'ye/*dışsallığa* doğru bir *yolculuk* olarak dile getirilen *kend'oluş serüveni* aynı zamanda ölüme doğru bir *yolculuktur*. Bu anlamda *kend'oluş macerası* bir bakıma *ölmeden evvel ölmek* şeklindeki zorlu mistik/metafizik bir alıştırmaya da dönüşmüş olur.

Kitabı başından sonuna kat eden *Ne* sözcüğü ise *varlık* ve *hiçlik*'in aynı zamanda da kendi'nin varolma koşulu olarak karşımıza çıkarılır. İlksel neden olan ve hem bir düşünümeye yani *Ne?* sorusuna hem de bir yaşantıya/yaşama/hayrete düşme belirtisine işaret eden ünlem olarak *Ne!* her şeye olduğu gibi *hiçlik*'e de yegane anlamını katan şey olarak sunulur bize. Berisi/başlangıcı olmayan bir *muamma* olarak *Ne*, dile/söze döküldüğünde bir soruya (*Ne?*), kalbe ya da gönül'e erişebildiğinde ise bir ünleme (*Ne!*) dönüşmektedir. Her iki anlamıyla *Ne*'nin muhatabı sadece kendi olmaktadır. Nietzsche'nin *iki hiç (Hiç'ten gelip hiç'e gitme)* fikrini aşmaya çalışan Gözel, kaynağını *Ne*'de bulan *hiç*'ten hareketle *kend'oluşun* gizlerle dolu *orman yolculuğunu* tasvir etmeye koyulur. Yazara göre *kendi'nin macerası* Batı felsefesinin ve varoluşçu bakışın bilindik terimleriyle bu dünyaya *fırlatılmış, atılmış, terkedilmiş, bırakılmış* bir insanı değil, aksine *bu dünyaya/varlığa konulmuş* insanın dünya ile sınırlı olmayan, *varlıktan* Başka'ya doğru olan *yolculuğunu* konu edinir. İnsanların bu *dünyaya konulmuş* olmaları, onların bir başına olmadıklarını diğerleriyle birlikte yaşayan özneler olduklarına işaret eder. Dolayısıyla öznelerarasılık her bir öznenin yazgısı olarak ele alınır. Yazar buradan hareketle herbirimizin bir diğerine komşu olduğu fikrini dile getirir ve komşuluğun ön koşulunun bireylerin birbirleriyle konuşması olduğunun altını çizer. Böylece komşuluk birlikte olmanın bir

tarzı veya bir kipi olarak düşünülür.

Kendî'nin yolculuğu Heidegger'de olduğu gibi burada olmakla, varlığa kayıtlı olmakla sınırlı tutulmayı, kendini *La süpürgesiyle* aşındırarak/süpürerek, kendiyile güreşerek *öte*'ye (aşkın olana) taşıyan olumsuzluklarıyla ele alınır. Nihayetinde ölümle sonuçlanacak olan bu *yolculuğun* bir *hiç*'e doğru olmadığını, *hiç*'e dahi (dile/söze getirildiği andan itibaren) *hiç olan* anlamında başkaca bir varlık atfeden *Ne*'ye, *öte*'ye doğru olduğu anlatılır. *Hiç* dahi *Ne*'den ayrı düşünülemede ve anlamını *Ne*'de bulmaktadır. Gözel, Nietzsche ve Heidegger'in kestirmeden giderek adeta üstünü örtüp mühürlediklerini düşündüğü *iki hiç* sorununu eşeleyerek onların koyduğu mührü bozma çabasını üstlenir. İki filozofun da durağanlaştırdığını düşündüğü *hiç* sandığının tozunu silerek mührü bozmaya koyulur. Gözel'in *kend'oluşun hiç*'ten ziyade onun *berisinde* ve *ötesinde* gördüğü *Ne* ile ilişkisi, 20.yüzyıla yeni metafizik anlayışıyla damgasını vuran Levinas'ın *aşkınlığa/başkallığa* ilişkin fikirlerinden de beslenir. Levinas'ın *özne*'yi Başkası ve Başka dolayısıyla ela alan yaklaşımı, kendilik sürecindeki özneyi Başkasıyla ilişkiden koparmadan ele alır. Ancak Gözel, Levinas'ın Başkasını, Başka'yı ben için mutlaklaştıran yaklaşımından ziyade Başkasını ve Başka'yı *kend'oluşun* temel yapı taşlarından ya da uğraklarından birisi olarak görür.

Özne olmayı ya da *kend'olmayı* anlamlı ve mümkün kılan yegâne unsur olan *Ne*, öznenin başına gelen *olay* ile ilişkisinde ortaya konur. Öznenin başına gelen *olay*, onu baştan aşağı bir güzel dönüştürecek, zaman zaman veya çoğu zaman mutsuz edip güçten düşürecek bir etkiye sahiptir. Gözel'e göre her birimizin *maceralı kend'olma yolculuğu*; "aşk gibi, travma gibi, savaş gibi, deprem gibi ve salgın hastalık gibi ya da sevdiğini kaybetmek gibi bir *olay*" ile başlamaktadır. Özne ansızın *olay*'ın hem insanı kendinden geçirip coşturan hem de onu durgunlaştırıp kahreden/kedere sürükleyen yönüyle karşı karşıya kalmaktadır. *Olay*'ın etkisi, Levinas'ın *Zaman ve Başka*'da ölümü anlatırken dile getirdiği, öznenin gücünü, iktidarını ve güce sahip olma yetisini kaybetmesine neden olan *ölüm olay*'ında olduğu türdendir. *Olay* başımıza geldiğinde ona ilişkin hiçbir fikrimiz yoktur, burada tamamen bizim için başka olan bir şeyle ilişkiyizdir. Ancak burada *olay*'ın Levinasçı anlamını ardında bırakarak *kend'oluşu* tetikleyen beklenmedik oluşturucu etkisi belirgin kılınmaya çalışılır. Yazara göre

burada bulunuşumuz, dünyada oluşumuz yani varlıktaki yerimiz *olay*'ın etkiyle sorgulanır ve daha da dikkate değer hale gelir. *Olay*'da, insanın varlıktaki yerine ilişkin farkına varma, varlığın *berisine* ve *öte*'sine geçme hamlesi saklıdır. *Olay*, öznenin düşünümünü başlatır ve bu düşünüm onu varlığı katetmeye, onun *ötes*'ine geçmeye çağırır. Kısaca *Ne* kendisini *olay* ile ifşa eder ve yine *olay* aracılığıyla öznenin kendisiyle ilişkisini, ondaki temelini açığa vurur. “*Olay* olmadan açılmayan kalpler/özneler olduğu gibi, *olay* olduğunda bile ona sağır ve kör olan kalpler/özneler de vardır.” *Olay* herkeste aynı dönüştürücü etkiyi yapmasa da *kend'oluş macerasına* yönelen insanın varoluşunu sarsarak dönüştüren bir etkiye sahiptir.

Özne, *Ne*'nin varlığı aşan gizini taşıyan bir imkân olarak ve *Ne*'liği dikkate alındığında varlığa sığmayan, varlığa fazla bir varolan olarak karşımıza çıkar. Öznenin *varlığa sığmama*, onu aşabilme ya da ondan taşabilme olasılığı bir fazilet/erdem olarak kabul edilir; bu fazilet sayesinde özne, varlığın *berisi*'ne ve *öte*'sine gidebilir ve bu surette kendi “yaratılmışlık koşulunu keşfedebilir.” Bu keşif yoluyla müstesna/biricik bir varolan olarak özne, varlığının ya da *burada bulunuşunun* sonluluğunu idrak edip kendini *sonsuz*a açılmış olarak bulur. Varlık'ta sığıntı gibi olan özne *Nere'den geldiyse yine Ora'ya giden!* *kend'oluş macerasında* *sonsuz*a ancak varlığı katederek açılabilir. Özne varlıkta konuk, sığıntı olarak, varlık da adeta sığınak, konaklama yeri olarak düşünülmektedir. Burada yazarın Nietzsche'nin *iki biç* arasında şaşkın ve naçar bir şekilde kendine ve/veya varlığa takılı kalmış özne tasavvuruna karşı (*beri*'si ve *öte*'siyle) aslen *Ne* ile, dolayısıyla *sonsuz* ile irtibatlı ucu açık bir *öz-ne* tasavvuruyla çıktığını görmekteyiz. Bu dünyada misafir olan özne *beri* ile *öte* arasında, kendi mahiyetini bu demektir ki ne-liğini aramakta ve ancak arayarak *kend'olabilmektedir*. Varlık'ın özneye dar gelmesi, aynı zamanda öznenin varlığın dışına çıkma arzusunun da işaretidir. Her ne kadar varlık özneye dar gelse de dünyadaki bulunuşu özne için anlamlı bir bulunuştur, bu bulunuşun *öteye* doğru bir hamlesi olmakla birlikte dünyayı çekip çeviren, dönüştüren bir yönü de vardır. *Kend'oluş macerası* sosyallikten dışlanmış bir macera değil bilakis sosyal ilişkiyle sınılanmış, doğrulanmış bir *macera*dır.

İnsanın *kend'oluş* sürecinde ölüm ve ölüm sonrası fikrinin kurucu etkisini göz önüne alan yazar, *ölüm-den-sonrası*'nın “bir olasılık suretinde dahi olsa özneye etkisi bakımından” hesaba katılması gerektiğini ileri sürer.

Çünkü ölüm ve sonrası esasen “beklenti”, “arzu”, “umut” ve “korku” kiplerinde *özlem* olarak zaten yaşanmaktadır. Heidegger’de olduğu gibi insanlar ölümü, “ölüm-doğru-olma” anlamında *daba şimdiden* yaşamaktadır. Özne “ara-da var-olan” olarak yani “dünyada olan olarak”, bir yanıyla *geldiği yere* diğer yanıyla *özlediği yere* doğru olarak tasavvur edilmektedir. Tam da bu noktada Heidegger’e yönelik ciddi bir eleştiri gündeme gelir; yazara göre Heidegger ölümün, belirsiz de olsa bir olasılığı barındıran *muamma* karakterini yok sayarcasına *hiçlik* (*Nichts*) olarak mühürleyip bırakır. Oysaki ölüm bahsi fenomenolojinin dar alanıyla sınırlı tutulmayıp aşılmalıdır. Heidegger’in deneyim ötesi bir alan olan “ölüm ve sonrası”ni *hiçlik* olarak adlandırmasıyla bir sınır aşımını gerçekleştirdiği ve kaçınılmaz olarak fenomenolojiden metafiziğe kaydığını belirten Gözel, Heidegger’in izini sürerek fenomenolojinin sınırlarını bir nebze de olsa aşındırarak ölüm’ün salt olarak *hiçlik* değil de, *hiç-olma* olduğunu düşünmeyi denediğini vurgular ve bu fikrini, başka bir kipte de olsa “ölerek *hiç-olmak*, her şeye rağmen olma’ya devam etmektir” sözleriyle temellendirir. Bu temellendirme “olma”nın anlamını “dünya-da-oluş”la sınırlı tutmayıp, *beri* ile *öte*’ye doğru genişletmektedir. Yazar, Heidegger’in ölüm düşüncesindeki *öte*’ye doğru olmanın imkanının *hiç* olarak ortaya konulması karşısına, *hiç*’in “olma” anlamına doğru genişletilebileceğini ileri sürmekte ve ölümü *hiçlik* olarak değil de “hiç olarak bir şey olma” şeklinde düşünmenin olanağını aramaktadır. Ölüm ve sonrası öznenin *kend’oluş macerasını* etkilemekte ve *umut* ile *korku* duyguları arasındaki gerilimde/salınımında bu hayatı dönüşüme uğratabilmektedir. Dolayısıyla özneyi hem geçmişi hem geleceği açısından bu kadar etkisi altına alan ölümün *hiçlik* olarak düşünülmesi bir eksiklik olarak görülmektedir. Zira şimdi’de olan özne, geçmişinden olduğu kadar, *umutla* veya *korkuyla* yaklaştığı gelecekte de derinlemesine etkilenmektedir.

Bireyin kendilik süreci, sonsuzluğu da imlemektedir. Sonsuzluğun öznedeki görünümü “arzu, beklenti, umut ve korku” gibi çeşitli kiplerde *özlem* olarak açığa çıkmaktadır. Yazar insana özgü temel bir duygulanım olan *özlemi*, *özlemeyi* gündelik/beşeri anlamıyla sınırlı tutmayıp onu metafizik anlamda öznenin *sonsuz özlemi* olarak anlamlandırmaktadır. *Özleme* özneyi belirleyen temel bir halet-i ruhiye/duygulanım olarak öylesine güçlüdür ki Heideggerci anlamıyla *kaygı* (*Sorge*) bile temelini orada bulmakta-

dır. *Kend'oluşu* derinden harekete geçiren, onun kendi'yle ve Başka'yla ilişkisini koşullandıran işte bu *özlemdir*, *özlemedir*. Gözel bunu *uçmağa özlem* aynı zamanda *sonsuzza özlem ya da sonsuz'u özleme* olarak tarif eder. Öznenin *özleme* ile karakterize edilen kendinden kendine doğru olan *yolculuğu* bu sefer aynı kendi'ye değil *yeni* bir kendi'ye doğrudur. Yeni bir kendi'ye yol açan *sonsuzza özlem* duygusu, öznenin ölüm ve sonrasının bilinmezleriyle dolu olan *yolculuğunda*, özne için *hiç*'in anlamını dönüştüren bir anlama sahiptir.

Kendine doğru yeni bir sefere çıkış olarak tasvir edilen özneleşme sürecinde özne, kendinden hareketle yeniden ama bu sefer yeni bir kendi'ye doğru yola koyulur. Bir sefere çıkma olarak tasvir edilen *özneleşme yolculuğunda* özne zamansallığıyla birlikte düşünülür, bu süreç tözsel, aynılaştırıcı, kendini olumlayıcı, kendine doğru bir kapanımı değil tersine kendine doğru bir açıklığın tasavvuru olarak görülür. İşte öznenin kendine açıklığı, *muammalarla* dolu olan *orman yolculuğunda* kendini yeniden inşa etmesinin yolunu açar. Orman, kendine doğru *yolculuğa* çıkmış olan özneyi bilinmezlikleriyle, çetrefilli görünümüyle ve çıkmazlarıyla kısıvrak etkisi altına alsa da yine de Gözel'in de belirttiği şekliyle yolcuyla *kayranlara* (ormanda birdenbire beliriveren açıklık) da götürebilir. *Kayran*'ın ormanda olduğumuz hissini yıkan açıklığı, ormanın dışarısı hissini verdiği için öznenin kendisiyle yeni bir karşılaşmasının olanağı olarak görülür. *Kend'oluş* deneyimi, ormanda yapılan *yolculuk* misali içkinliğin bağrındaki bir dışsallık yani bir aşkınlık deneyimi olarak görülür. Sonuç olarak kitapta varlığa sığmayan, içsıkıntısında boğulan insanın varlıktan taşan *özne olma yolculuğu*, *umut* ile *korku* arasındaki salınımda ele alınır. Bu düşünüşün ardında ölüme ve varlığa ilişkin *hiç* odaklı bakışın dönüştürülmesi inancının yattığı söylenebilir. Zira yazar *öznenin* özünü arama *yolculuğunu* aynı zamanda *öte*'yi felsefeye yeniden buyur etmenin *yolculuğu* olarak görmektedir.

